

Предраг Ђ. Бајић^[1]

Универзитет „Унион – Никола Тесла“
Факултет за спорт
Београд (Србија)

УДК 94(497.1)"1992/2003"(049.32)
323(497.1)"1992/2003"(049.32)
323.285(=18)(497.115)"1999"(049.32)

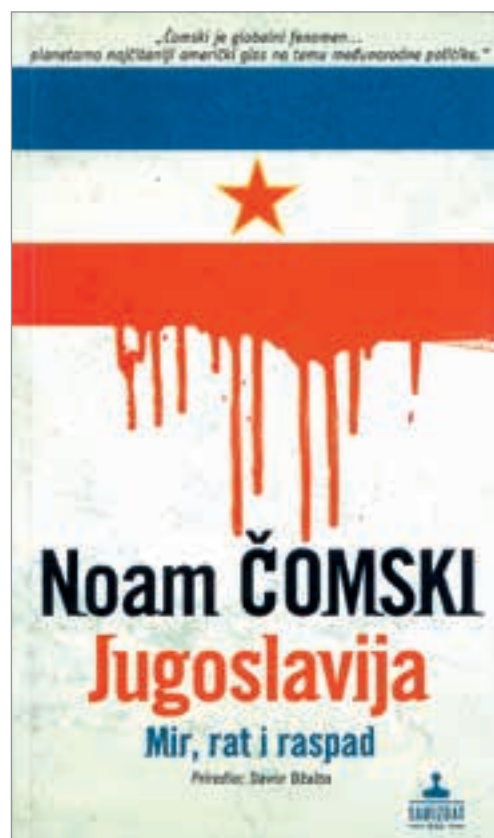
Приказ

Примљен: 04.11.2021.

Прихваћен: 23.11.2021.

doi: 10.5937/napredak2-34782

О Југославији и међународној заједници

Ноам Чомски:
Југославија: мир, рат и распад
(треће издање),
Самиздат, Београд, 2019,
238 страна

Као политички концепт Југославија је прошла различите фазе кроз више векова и доживела неславан пад у деценијама иза нас, али оно што би се могло подвести под југословенско наслеђе толико је снажно да и даље утиче на прилике и изазива опречне реакције на просторима знатно ширим од граница те државе – што се данас идентификује или маскира речју „регион“. Једноставно, овај простор се посматра с пажњом какве год да су шире околности, па је тако било и у доба хладног рата, када је имао специфичну улогу, а тако је и сада – актуелни догађаји превазилазе локалне оквире, део су битке за утицај великих сила на планетарном нивоу и наслањају се на различите геостратешке интересе или су њихов значајан део. Имајући

[1] predrag.bajic@fzs.edu.rs

у виду комплексност интерних и екстерних односа на овдашњем тлу која подразумева утицајне компоненте прошлости и сплет разних интереса јасно је зашто регион и данас изазива интересовање и зашто се на њему ређају догађаји с тек повременим предахом.

Ови простори су одавно заинтриговали и једног од водећих светских мислилаца, Ноама Чомског (Noam Chomsky), професора емеритуса на Одсеку за лингвистику и филозофију Масачусетског института за технологију (MIT), чија су размишљања, настала током више од четрдесет година, преточена у књигу *Југославија: мир, рат и распад* (*Yugoslavia: Peace, War, and Dissolution*), која нуди шири контекст од пуке збирке есеја. За то је заслужан приређивач Давор Џалто (с енглеског превела Тања Милосављевић), који је у периоду када је књига објављена био ванредни професор и директор програма на Америчком универзитету у Риму и председник Института за проучавање културе и хришћанства, а чија се истраживања баве историјом и политиком Балкана. Како је навео, повод су биле две и по деценије од почетка рата у Босни и Херцеговини, као „прилика да се присетимо погубне политике 'међународне заједнице' и локалних политичких елита – политике која је довела до распада Југославије и најкрвавијег конфликта у Европи од Другог светског рата наовамо“.

У намери да читаоцима пружи ширу слику, односно везивно ткиво за промишљања настала у различитим

периодима, Џалто је свако од три поглавља, која прате хронологију ангажмана Ноама Чомског када је реч о проблемима ових простора, почео ауторским текстовима – „Југославија: снови и стварност“, „Солуција и дисолуција“ и „Косово: драма у више чинова“. Њихова сврха, како је нагласио у уводном делу књиге, јесте да „смести концепте, догађаје и личности из тог поглавља у њихов шири друштвени и историјски контекст и представи јаснију позадину сложеног југословенског мозаика, наспрам које читаоци који можда нису стручњаци за питања тог региона могу разумети конкретна питања којима се бави сваки од текстова“. Такође, Џалто је ту нагласио и следеће: „Будући да се анализе Чомског фокусирају пре свега на међународне факторе и међународни контекст југословенске кризе, уводи углавном истражују унутрашње факторе југословенске драме, употпуњујући тако главни део текста.“

Први селектовани рад Чомског у овој књизи објављен је 7. јануара 1971. године, када је одлучио да укаже на судски поступак против студента Владимира Мијановића, објашњавајући да је „нарочито значајна чињеница да једна од оптужби против студената гласи да су 7. маја 1970. организовали демонстрације и делили летке на којима се осуђује америчка инвазија Камбоџе“. Наглашавајући да људи који учествују у таквој акцији „представљају наду и савест југословенске револуције“, Чомски је истакао „принцип да се велике силе морају

суздржати од насилног мешања у унутрашње ствари других земаља“ и напоменуо важност тог принципа за Југославију, због њене улоге и положаја у свету. Практично, на тај начин је обликовао став којем ће тежити и у каснијим радовима. Такође, седамдесетих година прошлог века објавио је чланак „Репресија на Београдском универзитету“ и упутио писмо председнику Социјалистичке Федеративне Републике Југославије Јосипу Брозу Титу у име Међународног комитета забринутих за академске слободе у Југославији.

Други део књиге посвећен је распаду СФРЈ и рату на просторима некадашње заједничке државе у првој половини деведесетих година прошлог века. Тај трагични период је уследио после пада Берлинског зида 1989. и краја СССР-а две године касније, а изазвао је велику медијску пажњу и због тога што је био први велики конфликт на европском тлу после Другог светског рата – и то у периоду када је процес европских интеграција добио на замаху. Свакако је то период који је изменио регион и последице су очигледне и данас.

Тумачење тадашњих догађаја буди различита и снажна осећања, о чему говоре и наредне странице књиге на којима су забележени текст из 1993. заснован на одговорима Чомског на питања о рату у Босни и Херцеговини („Највише оружја, највише злодела“), затим његово отворено писмо *Гардијану* из 2005, интервју Чомског с почетка 2012. („САД, Немачка и вера у Југославију“)

и текст из 2013. године заснован на његовим одговорима на тему спољне политике САД („О масакру у Сребреници“).

Говорећи о рату у Босни и Херцеговини, током пролећа 1993, Чомски је изразио мишљење да „одговорност у овом случају иде пре свега Европи на душу“. То је образложио на следећи начин:

„Немачка је инсистирала на нагом распаду Југославије, без икаквих припрема. Штавише, била је спремна да, ако треба, сама поради на томе, што значи да је Европа морала да је подржи. Инсистирање на хрватској независности, без признавања чињенице да постоји значајна српска мањина, била је гаранција рата. Босна је такође призната без икакве припреме, а такође је имала врло бројну српску и хрватску мањину. Све је урађено тако да се максимално повећа могућност да нешто пође наопако – и све је пошло наопако.“

Интересовање Чомског за ове просторе посебно се интензивирало током догађаја с краја прошлог века који се односе, пре свега, на Косово и Метохију и НАТО агресију на Савезну Републику Југославију. У трећем сегменту књиге поређани су текстови који говоре о том ангажовању током 1999. године – „Криза на Балкану“, „Уништење демократског покрета“, „Истина о Косову“, „Мировни план за Косово“ и „Чему нас учи Косово“. Затим су ту и „Коментари о свргавању Милошевића“ из 2000, „Осврт на рат НАТО-а због Косова“

из 2001, текст „О НАТО бомбардовању Југославије“, који је заснован на интервјуу из 2006, као и „Хуманитарни империјализам: нова доктрина империјалног права“ из 2008. године.

У последњем поменутом тексту из овог поглавља Чомски преиспитује појам хуманитарних интервенција и то објашњава, између осталог, на следећи начин:

„Можда се и може наћи неколико истинских случајева хуманитарне интервенције. Постоји, међутим, добар разлог да озбиљно схватимо став 'неодговорне руке', који је аутентична међународна заједница потврдила на највишем нивоу. Суштински важно виђење артикулисано је једногласном одлуком Међународног суда правде у једној од његових првих пресуда, 1949. године: 'Овај суд може наводно право на интервенцију сматрати само манифестацијом политике силе, онакве каква је у прошлости довела до крајње тешких злоупотреба и каква, без обзира на све недостатке међународне организације, не може имати места у међународном праву...; таква интервенција би, по природи ствари, била резервисана за најмоћније државе и лако би могла довести до изопаченог спровођења правде.“

Такође, пројектујући претходне редове у XXI век, Чомски је додао да је и шездесет година касније мало разлога за

преиспитивање ове судске одлуке. Закључио је како систем Уједињених нација пати од озбиљних недостатака и ту је нагласио како је најкритичнија водећа улога коју у том систему имају највећи прекршиоци резолуција Савета безбедности. У том контексту издвојио је САД, а затим и Велику Британију.

Иначе, у више текстова из 1999. налази се објашњење термина „хуманитарна криза“ на начин како то види Чомски. Он поставља и питање зашто су се Сједињене Америчке Државе умешале у косовску кризу, после чега покушава да пронађе разлоге:

„Хуманитарне разлоге можемо искључити, зато што је то напросто немогуће. Потом можемо нагађати. Немири на Балкану, небитно какве су врсте, представљају претњу интересима богатих и моћних. Представљају опасност за Европу и отуд за Сједињене Државе, које су у великој мери укључене у европске економске инвестиције. То значи да било каква врста немира на Балкану постаје оно што се назива 'хуманитарном кризом'. Реч је о техничком термину, који обухвата све што може угрозити интересе богатих и моћних. Насупрот томе, кад се народ у тамо неком Сијера Леонеу или југоисточној Турској, у Колумбији или било где другде, међусобно покоље, то није хуманитарна криза, зато што не угрожава интересе богатих и моћних. Штавише, Сједињене Државе су веома често умешане у ескалирање тих сукоба.“

На крају, у *Персијективима*, произашлим из интервјуа 2012, Чомски је одговорио на питања о будућности региона бивше Југославије, европским интеграцијама, умањивању суверенитета националних држава кроз јачање Европске уније, као и о економској кризи која је почела 2008. године. С једне стране, говорио је о томе како је „Шенгенски споразум смањио суверенитет појединачних држава и довео до цивилизованог друштва“, као и да „постоји много других видова интеграције попут просветне, културне, комерцијалне, и тако даље, који су сви веома успешни“. Међутим, на основу даљег промишљања и искустава, још тада је упозорио да би могло да се догоди и супротно, наглашавајући да „Европа поседује много конфликтних црта“, за шта је дао илустративни пример из прошлог века: „Не заборавимо шта се почетком двадесетог века догодило у Немачкој. Рекао сам да су двадесете године вероватно биле врхунац западне цивилизације, али зато је тридесетих такорећи досегнуто дно људске историје. Исти појединци. Иста култура.“

Такође, колико би јачање тих погубних сегмената могло да кошта Европу, Чомски је одговорио раније у књизи, када је навео катастрофалне последице евентуалног новог рата међу водећим силама Европе: „Тачно је да демократске земље не заподевају ратове између себе ако им је јасно да ће, кад се следећи пут препусте својој омиљеној игри међусобног клања, то значити уништење света. Дакле, Европи

се 1945. просветлила памет.“ На то је додао и следеће: „Кад им је то допрло до мозга, престали су да се туку међу собом. Сада чине злодела негде другде.“

Књига *Јујославија: мир, рај и расјаг* свакако је једна од оних које изазивају различита осећања на простору некадашње Југославије, нарочито имајући у виду да су многи читаоци савременици догађаја о којима говори Чомски. С једне стране, то је збирка чланака и интервјуа једног од водећих светских мислилаца у којој су први пут на једном месту скупљени појединачни рукописи, који су резултат његовог вишедеценијског ангажмана у тумачењу догађаја на простору Југославије. То може да буде значајно у процесу разумевања тога како је са стране могао да изгледа тај комплексан и трагичан историјски садржај који је свету „понудио“ овај простор. Чомски се не либи да директно изнесе свој став и да га снажно брани, да уђе у сукоб с другачијим мишљењем и да упре прстом у оне које сматра кривима за одређене догађаје. У тим разговорима он компарира процесе у различитим деловима света и доноси закључке о неконзистентној политици међународне заједнице. С друге стране, допуњена текстовима Давора Џалта, ова књига свакако превазилази скуп текстова Чомског из разних извора јер их генерише кроз одређени оквир који је поставио приређивач својим уводним садржајима. Уосталом, као што је раније напоменуто, о томе на почетку књиге говори и Џалто. Самим тим, приређивач утиче на правац на

који ће читалац бити усмерен када је реч о разумевању ширег контекста догађаја о којима говори Чомски, нарочито имајући у виду оне читаоце којима ова тема није у фокусу интересовања. Због тога ово дело може да се посматра као својеврсни микс документарне грађе када је реч о

промишљањима Чомског на одређене теме и ретроспективног записа Џалта, чијом генезом је створено штиво које се чита без обзира на слагање или неслагање са ставовима аутора – и које подстиче коментаре, дискусије, полемике како на рационалном, тако и на ирационалном нивоу.